

Det jämlika samhället finns redan

Sonia Hedstrand

2012

Skeptikern: Tja, jag skulle kunna ta hela den där anarkism-idén mer på allvar om du kunde ge mig någon anledning att tro att det skulle fungera. Kan du nämna ett enda praktiskt exempel på ett samhälle som har existerat utan regering?

Anarkisten: Visst. Det har funnits tusentals. Jag skulle kunna nämna ett dussin på rak arm: Bororo, Baining, Onondaga, Vintu, Ema, Tallensi, Vezo...

Skeptikern: Men det där är ju bara en massa infödingar! Jag menar anarkism i ett modernt, teknologiskt samhälle.

Anarkisten: Okej då. Det har funnits en massa olika framgångsrika experiment: arbetares självförvaltning, som Mondragon. Ekonomiska experiment baserade på gåvo-ekonomi, som linux. En massa olika politiska grupper som bygger på konsensus och direkt demokrati...

Skeptikern: Visst, visst, men det är små, isolerade exempel. Jag pratar om hela samhällen.

Anarkisten: Det är inte så att folk inte har försökt. Se på Pariskommunen, Spanska revolutionen...

Skeptikern: Ja, och kolla hur det gick för dem! De blev ju dödade allihop!

Känner ni igen er i den här dialogen? Liknande diskussioner brukar uppstå så fort ordet anarkism kommer på tal. Här är den återgiven i en liten teoretisk skrift som heter *Fragments of an anarchist anthropology* (Fragment av en anarkistisk antropologi), skriven av den före detta Yaleprofessorn, antropologen och anarkisten David Graeber.

År 2005 tog Yaleuniversitetet det kontroversiella beslutet att inte förnya Graebers kontrakt som lärare. Kollegor och studenter protesterade och menade att beslutet var en bestraffning för David Graebers radikala politiska åsikter och ahns engagemang i studenternas fackförbund.

Men åter till ordväxlingen ovan. Måste anarkisten vara den eviga förloraren i denna diskussion? Ja, för när skeptikern säger ordet samhälle så menar han eller hon en stat. Och eftersom en anarkistisk stat är en motsättning i sig själv så kommer det troligtvis aldrig att finnas några sådana. Ungefär så går Graebers resonemang. Hans lilla spretiga och lite svårlästa bok rymmer en mängd intressanta infallsvinklar på hur anarkistiska samhällen kan se ut, och ser ut redan i dag.

David Graeber förundras över att så få akademiker skrivit om ämnet hittills. Han konstaterar att det finns ytterst få anarkister på universiteten, medan de kryllar av marxister. Hårddraget beror det på att anarkister är mer intresserade av praktik, medan marxister är intresserade av teorier. Men det betyder inte att anarkistisk teori är omöjlig. Antropologi är en bra utgångspunkt eftersom den studerar samhällen och analyserar deras underliggande logik. Till skillnad från hur marxismen hittat på teorier och sedan försökt tillämpa dem på samhället, ofta med förödande resultat, menar Graeber.

Han tar upp några föregångare inom antropologin som varit intresserade av att lära sig om andra samhällens strukturer, som alternativ till den västerländska kapitalismen och parlamentarismen. En av dem var Marcel Mauss, en fransk antropolog som drev en kooperativ matbutik i Paris och arbetade för att bygga upp ett nätverk av Kooperationer runt om i världen. År 1925 författade Mauss sin bok "En essä om gåvan", där han argumenterade för att i samhällen där man inte använder pengar finns inte uppdelningen mellan egenintresse kontra altruism, person kontra egendom eller frihet kontra tvång. Det revolutionerande i Mauss analys, menar Graeber, är att innan han skrev sin bok om gåvoekonomi så ansåg alla andra västerländska teoretiker att samhällen som inte baserades på pengar var bytesekonomier. Det betyder att invånarna där skulle ha ungefär samma vilja

att sko sig själva och bli rikare än andra, som är normen i det kapitalistiska samhället. Mauss menade istället att gåvoekonomierna baserades på ett annat etiskt synsätt, där det skulle anses mycket fult och ont att profitera på någon annan. En sådan moral skapar ett mer hållbart samhälle, då äregiriga personer inte skulle kunna bygga ett klassamhälle genom att samla på sig makt och egendom, utan tvärtom skulle de ju vilja ge bort mest av sina tillgångar...

Västerländska samhällsteoretiker har i historien nästan uteslutande utgått från att västerlandets stat, parlamentarism och kapitalism är mer högtstående samhällsformer än så kallade "primitiva samhällen". Detta ifrågasätter Graeber helt och hållet. Han menar i stället att många av de små samhällen som finns överallt på jorden, och som vi aldrig hör talas om, är mycket medvetna om hur en hierarkisk samhällsstruktur som vår ser ut. Men att de inte vill ha en stat med våldsmonopol, eftersom de tycker att det är moraliskt förkastligt.

På ungefär samma sätt svarar han på den eviga frågan som sysselsatt så många akademiker så länge: "Vad var det som gjorde Västeuropa så överlägset att det kunde erövra och förslava resten av världen?" Här drar Graeber upp en mängd argument för att flera andra samhällen var mer välutvecklade både när det gäller stridskonst, handel och annat, men att det aldrig skulle fallit dem in att bete sig så övermåttan grymt som västeuropéerna gjorde när de slavade och mördade miljoner människor, i jakt på silver i Sydamerika till exempel.

Graeber nämner en mängd exempel på samhällen med varierande grad av jämlikhet och fredlighet som han och andra antropologer studerat. En tydlig tendens utifrån tillgänglig forskning, skriver Graeber, är att ju större ojämlikhet mellan könen, desto mer våldsamt är ett samhälle.

Piaroafolket som lever vid Orinoco-floden beskrivs av antropologen Joanna Overing som anarkister. I deras särdeles jämlika samhälle läggs enormt värde vid individuell frihet och autonomi. De är mycket medvetna om att se till att ingen människa följer någon annans order och att ingen ska få ekonomisk makt över någon annan. Att bli vuxen för dem innebär att lära sig kanalisera och kontrollera sina vilda begär, genom humor, eftertänksamhet och hänsyn till andra. Mord existerar inte i Piaroa-samhället. Samtidigt insisterar de på att hela Piaroa-kulturen skapades av en ond kannibalisk gud med två huvuden.

Ett annat exempel är Tiv-stammen i centrala Nigeria, som ser makt som något ont som människor får genom att konsumera andras kraft. Den som blir rik ses per definition som en häxa.

Men det betyder inte alls att dessa samhällen är perfekta. Hos Tiv-folket är till exempel kvinnorna underställda männen.

Graeber beskriver också sina egna erfarenheter från norra Madagaskar, där han bodde på landsbygden under två år på 80-talet och skrev en avhandling om Malagasy-samhället. De boende där är ättlingar från slavar som i det dolda byggde upp ett jämlikt samhälle under kolonialstyret, för att sedan bara fortsätta som vanligt när det briter och fransmän försvann från ön. I teorin finns en centralregering och marknadsekonomi på ön, men de har i praktiken helt dragit sig tillbaka från landsbygden, som styr sig själv. Alla beslut tas med konsensus, och ledarskap betraktas som ytterst suspekt. På grund av erfarenheterna från slaveriet anses det fel att ge andra order. Lönearbete och värnplikt betraktas som slaveri. Samhället är märkbart fridfullt, skriver Graeber.

Men alla samhällen är i någon mån i krig med sig själva, och fredliga samhällen har ofta en mycket våldsamt mytologi eller kosmologi, skriver Graeber. I sin analys lägger han grunden för en teori om "revolutionär motmakt", en typ av institutionaliserad kritik mot makt och ojämlikhet som hela tiden är aktiv i samhället för att förhindra att en stat eller en marknad uppstår. Graeber jämför Malagasy-samhället med anarkistiska grupper eller kollektiv i västvärlden, som försöker bygga upp en jämlik struktur inom det hierarkiska samhället. Han menar att det är så en revolution måste gå till, som på Madagaskar, utan att regeringen knappt märkte något, förrän den insåg att ingen brydde sig om den längre.

David Graeber vill få oss att släppa den arroganta idé vi bär på om att skillnaden är så stor mellan oss som lever i ett modernt teknologiskt samhälle, och de människor som lever, och har levt, i ickeindustrialiserade samhällen under människans historia. Han tror inte på att revolutionen är ett totalt brott med det som varit tidigare. Istället menar han att revolutionen kommer att ta lång tid, och att den faktiskt redan har börjat.

Det Anarkistiska Biblioteket

Sonia Hedstrand
Det jämlika samhället finns redan
2012

Anarkism: organisering - Anarkistiska Studier Förlag

sv.anarchistlibraries.net